

hamar egy nagy térre, a Vilmos császár-térre jutnak. Pompás palota van rajta, mögötte pedig egy gyönyörű kert. A kert belsejében van a könyvtár, amely sokkal nagyobb, mint az iskoláé. A Vilmos császár-térről rövid idő alatt egy mellékutcán át a hársfákkal beültetett főutczára jutunk, a régi vagy Augustus-hídra vezet (megmutatjuk a képen). Tizenhét erős oszlopon nyugszik a tizenhat hatalmas ív az Elba árja felett. Az Elba két részre osztja a várost, régi és újvárosra. Az a része a városnak, amelyen átjöttünk az újváros, a hídon túllevő pedig a régi város (mutatjuk a képet). Amint átérünk, jobbra találjuk az udvari színházat, a katolikus templomot, amely Szászország legnagyobb temploma. Közeliében emelkedik a királyi vár, ahol Frigyes Ágost király lakik. Így megy tovább, de az eredetiben olyan élénken, hogy Dresdenben érezzük magunkat. A legtöbb része megérdemelné, hogy élénk nyelvezete, festői volta, megkapó előadása miatt lefordítsák és szellemében dolgozzanak a mi tanítóink is. Az eredmény aligha maradna el.

Bővebben fejtegeti az anyag kiválogatását, feldolgozását a II-ik kötet elején. Ha azokat a szempontokat nézzük, amelyek szerint szerzőnk tárgyát feldolgozza, azt látjuk, hogy a történeti iránynak híve, mindig a történelmi szempontokat domborítja ki főleg.

Adatai megbízhatók. Hazánkról is hű képet ad. Közjogilag kifogásolhatnák a kritikuskok, hogy nem domborítja ki kellőleg Magyarország és Ausztriának egymáshoz való viszonyát, de azt nálunk is csak a IV. osztály felé kezdik a tanulók úgy, ahogy megérteni a középiskolákban. A népiskolákat ne is említsük, hisz a nép szavazárása, közbeszéde ma is csak a «császárt» emlegeti mindig. Összehasonlítva a magyar viszonyokkal, megelégednénk, ha a középiskolákban ismertetnék nálunk ilyen szellemben, felfogással és módszerekkel a Földet, annak természeti viszonyait, lakóit, elsősorban pedig magát Magyarországot, de ahhoz alapos kiképzés, megfelelő felszerelés, kirándulási alap teremtése szükséges, ami ma még a legtöbb helyen hiányzik.

Dr. Horváth Károly.

*

A nemi élet etikája és pædagogijája. Írta Fr. W. Foerster. Fordította dr. Schütz Antal.*

A *«Jugendlehre»* című nagy erkölcsnevelési munkája óta a híres svájci tudós csodálatos módon konzervatívív vált. Az a könyve sem volt ugyan valami szélsőséges pædagogiai irányzat képviselője, de a társadalmi nevelés, az életre való előkészítés gondolata vonult

* Nem értünk ugyan mindenben egyet Náday Pál dr.-ral, de kiadjuk érdekes fejtegetéseit, melyek mindenesetre megfontolni való gondolatokat tartalmaznak.

végig az egész munkán. És az egész könyv egy olyan tudós szellemét lehelte, aki összhangban van korával, ismeri a modern élet követelményeit, a mai ember kételyeit és lelki küzdelmeit s tudja, miként lehet a nevelésnek e küzdelmekre erőssé tenni az ifjúságot. Ámde ebből a mostani könyvből, mely amannak csak egy részletkérdésére, a nemi nevelésre vonatkozik, sajátos elfogultság csapja meg az olvasót. Foerster mindennel és mindenkivel harcba kél, aki napjainkban akár a házaseslet renaissance-ával, akár a társadalmi tüneteknek szexuális magyarázatával, akár a nemi nevelés új irányjaival foglalkozik. Hadat üzen Ellen Keynek, aki ki meri mondani, hogy csak az a házaseslet szent és erkölcsös, amelyet az érzések tisztasága és a fajbiztosítás hatalmas gondolata tart össze, s az ilyen házaseslagra nézve közömbös, vajjon pap szentesítette-e vagy sem. Hadat üzen Forelnek, aki szintúgy, mint Ellen Key, nem a törvénytelen anyaságot tartja erkölcstelennek, hanem azt a társadalmi előítéletet, mely még ma is sujtja a szerelem gyermekeit. És üldözőbe veszi Chr. v. Ehrenfels prágai tanárt, aki azt hirdeti, hogy a mai monogámias házaseslág olyan természetellenes kiválasztást produkál, mely a fehér faj elerötlenedéséhez fog vezetni s amely a sok hazugságnak, házaseslagon kívüli titkos bűnnek főő-okozója.

Foerster mindezekkel szemben energikus következetességgel a házaseslág mai formáját tartja egyedül üdvöztőnek. Nemcsak az egynejséget, amelyet mi magunk is kultúrlények számára az együttélés legmagasabbrendű és legértékesebb módjának tartunk, hanem a szigorúan vett szent házaseslágot kívánja, mert csak az ilyen házaseslágban látja a külső biztosítékokat «az emberi természet gyöngeségével szemben, az ösztönöknek zaklatása és az érzelmi élet mámara ellen.» Nos, maga az élet az, amely Foersterre minden nap, sőt minden percben rácsfol. Mert, ha nem igaz is az, amit ő hisz, hogy még sohasem volt szexuális tekintetben izgatottabb, perverzításokra és raffinált nemi élvezetekre hajlamosabb kor, mint a mienk, az igaz, hogy a házaseslág szentségének elavult voltát sohasem tanúsította annyi könnyelműség, mint most. Ameddig hittek e szentségben, amíg az áldás erős pántokat kovácsolt az összetartozandóságra és megóvott a ballépésektől, okozhattak lelki dilemmákat, de legalább megvolt a nagy társadalmi egyensúlyozó ereje és legalább biztosította az utódok családi helyzetét. Ma azonban, amikor e szentség mint eleven erő nem igen él már a házaseslágban, mikor a gazdasági viszonyok mindentelé kikezdi a családi tűzhelyet és amikor az utódok helyzetének biztosítása lassanként amúgy is az állam feladatává fog válni, idejét múlt dolog azt hinni, hogy csakis a törvényes házaseslágtól lehet várni az emberi nem boldogulását. Tévedés azt hinni, hogy ahol törvény nem

szentesítette a házasságot, ott a családi életnek, a nevelés erkölcsös voltának ne lehetnének meg éppen olyan biztosítékai, mint a bevett házasságban.

Am Foerster, úgy látszik, nem akarja észrevenni, hogy a viszonyok változása, a társadalmi körülmények, a gazdasági élet más irányai olyan eszméket is elfogadhatókká tesznek, melyek azelőtt erkölcsteleneknek tűntek fel. S viszont olyan eszméket, melyeket azelőtt sikerrel érvényesíthetett az élet, ma esetleg száműznek. Foersternek csak egyetlenegy életeszmeny nyújt erkölcsi biztosítékokat: az, amelyet a kereszténység hirdet. Éppen ezért az ifjúság nemi nevelésében is csak egyetlen gondolatot akar megvalósítva látni: az aszkézist. S ő, aki azelőtt még elismerte a nemi felvilágosítás szükségét is, de azt csak az érettebb kor számára akarta igénybevenni, ma kereken tagadja azt, hogy külön nemi nevelésre egyáltalán szükség volna. Olyan szigorú és zárt tudatlanságban akarja neveltetni az ifjúságot e tekintetben, hogy nemi követelményei eszébe se juthassanak és a szentek életében, példájuk tisztaságuk, céltudatosságuk hangoztatásában akarja az eszményeket elültetni az ifjúságban. Foerster azt képzei, hogy a nevelés, mely a serdülő ifjú akaratát megedzi, önuralomra képessé teszi, amely magasabb ideálokat tűz ki neki és hozzászoktatja, hogy komoly eszményeket, lovagiasságot, tisztaságot, hősies akarnitudást gyakoroljon, hogy ez a nevelés elég lesz rá, levezetni energiáit a szexuális irányból az alkotás irányában. Ebben megint van sok igazság, de ez nem födi a teljes igazságot. Mert mi is hisszük, hogy az idealizmusnak ilyen irányú felköltése, kivált a férfiaság, a lovagiaság, az önuralom ápolása, amelyet a pubertás korában a nemi szférába nyúlnak bele, igen jó hatású szerek a durvább szexualitás leküzdésére. De nem hisszük, hogy ez elég volna. S nem hisszük, hogy az aszkézis, a tiszta élet hősies példái ma azzal a tüneményes, minden mást lebíró varázslattal ragyognának az ifjúság előtt, mint hajdanában. S abban sem hiszünk, hogy valaha is feltámasztható lesz az a kor, amikor még egy Szent Ferenc, Szent Vince, Szent Erzsébet csodás heroizmusa, emberfölötti energiája elég lelki erőt sugárzott az ifjúságnak a tiszta élet követésére. A helyzet itt megint az, mint a házasság szentségénél: ezek a szentségek is megszűntek eleven erők lenni. S itt megint csak az életviszonyok megváltozásában van az ok, a technika és a természettudományok gondolatváltoztató erejében, nem a tanítóknak meg az ifjúságban.

Angliában, Amerikában és sok helyütt más országokban is, kivált okosan szervezett internátusokban, elérik azt, hogy az ifjúság szexuális hajlamai csak serdült korában, jóval az iskolából való kikerülése után kezdenek nyiladozni. De ami ezt biztosítja: első sorban

a test kultusza és nem a léleké. Egészséges testi nevelés mellett, mely nem ismeri a szellemi túlterhelést, mely a sportokat, játékot, kézügyességet, a test folytonos főleg szabad levegőn való foglalkoztatását űzi, mely tisztaságra, edző fürdőkre, okos diétára szoktatja az ifúságot és úgyszólván egészen távontartja a másik nem érzékiségét ingerlő hatásaitól, ilyen nevelés mellett elhisszük, hogy felnőhet egy testileg, lelkileg szűz, képzeletében meg nem fertőzött ifúság. De a testnek e kultuszát Foerster csak mellékesen említi s ezt is inkább csak úgy, mint amitől az akaraterő edzését lehet várni. Holott e testies, hogy ne mondjam: durva életmód, kell, hogy egyenesen hasson. Az szükséges, hogy a képzelet erősítését, az emlékezet megterhelését, az intellektuális élet túltengését szolgáló nevelés szűnjön meg és ennek a helyébe egy nyersebb, robusztusabb, de egészségesebb és fegyelmezettebb testi életmód lépjen. Az szükséges, hogy az agyvérbőséget szolgáló életműködések a szervezet izmainak fejlődését szolgálják s az szükséges, hogy a kontempláló, álmodozó, elmúlt eszmények után sóvárgó ifúságot felváltsa egy katonás, gyorscselekvésű, eleven, küzdelemre pattanó ifúság. S ez mégis csak más, mint amit Foerster akar.

Éppen azoknak a pszichologusoknak egyike, akikkel Foerster e könyvében perbeszál, Freud bécsi tanár volt az, aki az elnyomott nemi érzések romboló hatására rámutatott. A hisztériát s a legsúlyosabb idegbajokat tulajdonítja annak, hogy a fejlődő érzékiség a lélekben pszichikailag elnyomódik s ennek folytán ott ártalmas, bomlasztó képzetek gyűlnek fel. Az idegesség egészen új és egyre tágabb körben hódító gyógy módját is erre alapítja, amikor az érzékiségnek e bedugult forrásait kipuhatolja, s azzal, hogy a beteget vallomásra, ifjúkori nemi életük elmondására bírja, mintegy bebocsájtja a friss levegőt a lélek elrejtett zugaiba. Nos, ha ez csakugyan így van, akkor minden olyan elnyomást, mely mesterséges gátakat támaszt a már feléledt szexuális képzeteknek, veszélyeseknek kell tartanunk. Nem lehet tehát a cél: a jelentkező érzékiség elfojtása, csakis az, hogy a testnek olyan fejlődését biztosítsuk, amely mellett ez az érzékiség minél később, minél érettebb korban jelentkezzen.

E felfogásunk dacára, mely alapján szembehelyezkedik Foersterével, mégis nagy élvezettel olvastuk könyvét. Mert egy nagy és nemes tudós egyénisége van e könyv mögött, kinek nagy olvasottsága, érdeklődése, vitatkozó készsége sohasem jelentkezik nagyképi formák között, hanem könnyed, fesztelen csevegésben. Ha nem is eléggé rendezettek és ha olykor kissé terjengősek is e gondolatok, mindig friss ötletességgel vannak elmondva, amiben a fordító is méltó maradt az íróhoz. Példája annak, miként lehet komoly tudást köny-

nyed formában közvetíteteni és példája annak is, hogy az önfegyelmzés miképpen nemesíti meg a vitatkozás fegyvereit. S nem lehet mondani, hogy akik más világfelfogásból nézik is az erkölcsi kérdéseket, ne tanulhatnának tőle. Valóban: az eszményi gondolkozás, az akaraterő, az önmagát féken tartó erkölcsiség mind nagyon fontosak a nemi élet tisztasága érdekében. Csak éppen abban különbözik véleményünk az övétől, hogy amit ő elsősorban tart fontosnak, azt mi másodsorban valónak tartjuk, amit ő egész igazságnak vél, azt mi féligazságnak tekintjük és ami ő benne túlzás, azt szükségtelennek gondoljuk. Mert végeredményben nem szenteket kell nevelnünk, hanem egészséges, mai embereket.

Dr. Nádai Pál.

*

Edward Stilgebauer: Die Lügner des Lebens. III. Bildner der Jugend. Roman. Erstes bis zwanzigstes Tausend. Berlin, 1909. Verlag von Rich. Bong.

Az ifjúság nevelését különböző, igen elterjedt szépirodalmi munkák, főleg színművek tárgyalják utóbbi időben. Otto Ernst: Flachsman als Erzieher; Max Dreyer: Der Probekandidat; Arno Holz und Oskar Jerschke: Traumulus; Frank Wedekind: Frühlings-erwachen a leghíresebb szerzők és művek e nemben.

Az iskola és a szülői ház, a tanító és tanulók közti kontroverziákat tárja fel a regény szélesebb bázisán Edward Stilgebauer műve is.

Egy jómódu kis pfalzi városkában, «Lenzdorf»-ban játszik a regény. A városi vendéglő négyszögletű törzsasztala a felette függő, aranykeretbe foglalt fotografiával, mely a helybeli gimnáziumot a városka főbüszkeségét ábrázolja, az első pædagógiai motívum, mellyel találkozunk. Csak a gimnázium igazgatója Professor Doktor Martin Schröder nem látogatta tizenkét évi működése alatt egyszer sem a törzsasztalt, hanem éjjel-nappal a foliánsokkal és folyóiratokkal túlterhelt asztala felé hajolva, búvárkodott. Klasszikus filologus, de inkább poéta, műélvező, bölcselő, nem pedig szórszálhasogató, mint azok a filológusok, kik egész értekezést képesek írni a görög spiritus asper eredetéről s egész nekihevüléssel. Ezeket gyűlölte. Athéne és Róma, hova az anyagiak miatt soha el nem juthatott, nemcsak oly városokul éltek lelkében, melyekben perfektül beszélnek görögül, illetve latinul. Kitünően beszél ő is e két nyelven, de a *μ* végű igék, Cicero és Livius körmondatai a világ legközönyösebb dolgai számára. Ő beleálmodta magát a ragyogó, klasszikus világba képei, szobrai, könyvei közt lenzdorfi magányában. Az antik világ ember- és életfelfogása, az élet szépségének akarása a zsidó-keresztény szemlélődés szomorú rezignációjával ellentétben, mely a porszülött nyomorát emlegeti, volt